

Prof. dr hab. Henryk Gaertner*, dr Jacek Romankow**, dr Bogusław Stelcer***, mgr Marcin Cybulski***, mgr Wojciech Strzelecki***

* Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Wydział Lekarski, Katedra Chorób Wewnętrznych i Medycyny Wsi, założyciel Polskiego Towarzystwa Schweitzerowskiego

** Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Wydział Technologii Drewna, Katedra Inżynierii Środowiska Pracy.

** Uniwersytet Medyczny w Poznaniu, Wydział Nauk o Zdrowiu, Zakład Psychologii Klinicznej

Albertem Schweitzer w Poznaniu – rys historyczny

Mając możliwość spotkania się ze środowiskiem miłośników i propagatorów myśli Alberta Schweitzera tu w Dreźnie, pragniemy przedstawić krótki rys historyczny obecności idei schweitzerowskich w Poznaniu i Wielkopolsce. Rys ów oparty jest na wspomnieniach z działalności naukowej i edukacyjnej nielicznej grupy osób rozmaitych w alzackim lekarzu, muzykologu i etyku, zawiera także informacje o działalności najnowszej, tej z okresu „renesansu” myśli Schweitzera w trakcie 2 ostatnich lat.

Pierwszym chronologicznie śladem wielkopolskiej obecności Schweitzera jest notatka o jego postaci odnaleziona przez dr Jacka Romankowa w jednym z numerów „Biuletynu Młodzieży Ewangelickiej”, który wydawało w Poznaniu w latach 1947-1949 Stowarzyszenie Polskiej Akademickiej Młodzieży Ewangelickiej, aż do czasu jego zlikwidowania przez ówczesny reżim. W latach 60-tych korespondencję z Albertem Schweitzerem prowadziła członkini Polskiego Towarzystwa Ewangelickiego, Xenia Kalinowska. W archiwum Towarzystwa w Poznaniu zachowało się kilka kart pocztowych z Lambaréné z tamtego okresu. U schyłku lat 60-tych ubiegłego wieku Alina Werner, córka doktora Michałowskiego, poznańskiego lekarza, we współpracy z Towarzystwem Opieki nad Zwierzętami, zorganizowała seminarium schweitzerowskie w Sali Malinowej Pałacu Działyńskich. W latach 70-tych wygłosiła ona kilka pogadanek na tematy związane z etyką „poszanowania dla życia” Alberta Schweitzera podczas posiedzeń PTE, nierzadko z gośćmi ekumenicznymi.

W latach 80 i 90 – tych zainteresowanie Albertem Schweitzerem i jego działalnością nie zmalało. Około 1985 roku w Poznaniu przebywał z wizytą ks. Hans P. Anders, członek Zarządu Komitetu Schweitzerowskiego w NRF, który przywiózł szereg wydawnictw popularyzujących idee doktora Schweitzera. Stymulując rozwój zainteresowania ideami schweitzerowskimi rolę odegrała konferencja Polskiego Towarzystwa Schweitzerowskiego w Bydgoszczy w 1989 roku. Referat pt.

„Niekłóre dylematy lekarza medycyny pracy w łwiele higieniczno-ekologicznych imperatywów etyki szacunku dla Źycia" przedstawił na niej dr Jacek Romankow.

W okresie tym kilkoro osłb z Poznania zgłosił akces do Polskiego Towarzystwa Schweitzerowskiego. Od tego teŹ czasu prof. Henryk Gaertner jako przewodniczacy PTS byl informowany o aktywnosci Wielkopolan. RównieŹ osrodkie schweitzerowskie w Weimarze, Frankfurcie i w Guensbach zamieszczały informacje o wydarzeniach związanych z popularyzacją dzieła Schweizera w Poznaniu. W ostatnio opublikowanej ksiąŹce „Albert Schweitzer – Źycie, mysl i dzieło”¹ profesor Gaertner przytoczył szereg informacji o odbiorze idei Schweitzera w naszym mieście.

Działalność popularyzatorska dzieła Alberta Schweitzera w Poznaniu skierowana została do rłżnych środowisk. W 1991 roku, w Klubie Medycznym Ligi Ochrony Przyrody, referat na temat „Źycie i mysl prekursora ekologii, laureata Pokojowej Nagrody Nobla doktora Alberta Schweitzera” wygłosiła dr Małgorzata Mańkowska - Romankow. W tym samym roku dr Jacek Romankow zorganizował dwa spotkania dla młodzieŹy w parafii Kościoła Ewangelickiego w Poznaniu oraz dla uczestników kolonii dziecięcej Centralnego Zrzeszenia Spłdzielczosci Pracy w Sierpnicy k. Wałbrzycha. W 1996 roku został on teŹ zaproszony przez ks. biskupa Michała Warczyńskiego na spotkanie księŹy Diecezji Pomorsko-Wielkopolskiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i zaprezentował w dniu 17 wrzełnia referat na temat „Etyka ekologiczna Alberta Schweitzera”.

W dniach 27 – 30 stycznia 1995 roku odbyła się Konferencja Międzynarodowa Ekologicznej Federacji Lekarzy – Klubu Medycznego Ligi Obrony Kraju i ISDE – Międzynarodowego Stowarzyszenia Lekarzy na Rzecz Środowiska „Ochrona Przyrody – Ochroną Człowieka”. Zgromadziła ona zarówno lekarzy, naukowców z Poznania, jak i gołci zagranicznych (przedstawiciele m.in. Mołdawii, Szwajcarii i USA). Większość obrad odbywała się w stylowym Audytorium im. Józefa Paczoskiego na Wydziale Biologii Uniwersytetu Poznańskiego. Dzięki sympatii JM Rektora Akademii Muzycznej profesora Mieczysława Koczorowskiego, z którą spotkała się nasza inicjatywa, odbył się koncert organowy muzyki J. S. Bacha w pięknej, blisko 100-letniej Aula Magna tej uczelni, poświęcony Albertowi Schweitzerowi, wielkiemu miłownikowi dzieł Bacha i muzyki organowej. Wykonawcami utworów J. S. Bacha oraz twłrców lokalnych (F. Nowowiejskiego i M. Surzyńskiego) byli ElŹbieta Karolak i Sławomir Kamiński, natomiast okolicznościową prelekcję ilustrowaną przeŹroczami z okazji 120 rocznicy urodzin doktora Schweitzera w języku francuskim wygłosił dr Jacek Romankow.

¹Henryk Gaertner „Albert Schweitzer – Źycie, mysl i dzieło”, Wydawnictwo WAM, Kraków 2007, adres wydawnictwa: ul. Kopernika 26, 31505 Kraków, tel: 012 62 93 200 (260); e-mail: wam@wydawnictwowam.pl

W 1996 roku, dr Jacek Romankow, współautor tego artykułu, odwiedził Alzację i Centrum – Alberta Schweitzera w Günsbach – funkcjonujący wtedy pod kierownictwem Soni Poteau-Mueller, która przekazała szereg materiałów dydaktycznych dla dalszego krzewienia idei Schweitzera. Dzięki serdecznej zachęcie profesora Romana Meissnera, dr Jacek Romankow napisał artykuł „Hipokrates z Kos i Albert Schweitzer - porównanie poglądów na etykę lekarską”, który został opublikowany w czasopiśmie naukowym Archiwum Historii i Filozofii Medycyny w 1999 roku. Do tematyki tej autor powrócił też po kilku latach (w dniu 6 grudnia 2003 roku) na kolejnej Konferencji Naukowo – Szkoleniowej z cyklu „Ochrona Środowiska – Ochrona Człowieka”, zorganizowanej przez Katedrę Inżynierii Środowiska Pracy Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu i Ekologiczną Federację Lekarzy w Polsce wygłaszając referat „Etyka poszanowania dla życia w ujęciu Alberta Schweitzera”. Konferencje tego cyklu były kierowane przede wszystkim do nauczycieli i lekarzy. Również środowisko leśników wielkopolskich zwróciło się z prośbą o informacje na temat Schweitzera – odpowiedzią był artykuł w „Przeglądzie Leśniczym” w październiku 2006 roku na temat: „Albert Schweitzer – autor pojęcia ‘poszanowanie dla życia’”.

Rok 2007 to dla Poznania czas nowej jakości schweitzerowskiej. Konferencja naukowa „Wzorzec etyki medycznej w świetle życia i dzieła Alberta Schweitzera” w marcu 2007 roku na Uniwersytecie Medycznym im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu pozwoliła optymistycznie spojrzeć na możliwości popularyzacji idei Alberta Schweitzera i jego dzieła zarówno na płaszczyźnie nauk przyrodniczych, w tym medycznych, etyki, filozofii, jak i w środowiskach muzykologów oraz teologów. Było to możliwe dzięki zaangażowaniu pracowników naukowych Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, którzy, pod przewodnictwem dr Bogusława Stelcera i mgr Wojciecha Strzeleckiego, nawiązując kontakt z profesorem Henrykiem Gaertnerem, wspomnianą konferencję zorganizowali, ogłaszając Wielkopolsce odrodzenie schweitzerowskich ideałów. Konferencja odbyła się również dzięki zaangażowaniu władz uczelni – między innymi prof. Michała Musielaka, Dziekana ds. Studenckich na Wydziale Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu oraz Polskiego Towarzystwa Schweitzerowskiego, Zakładu Psychologii Klinicznej, Studenckiego Towarzystwa Naukowego i Studenckiego Psychologicznego Koła Naukowego. Interdyscyplinarny charakter konferencji podkreśliła obecność przedstawicieli świata medycyny, psychologii, filozofii, etyki i bioetyki oraz muzykologii. W oparciu o przedstawione referaty nakładem Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu ukazał się w 2008 roku pokonferencyjny zbiór tekstów pt. „Życie i Dzieło Alberta Schweitzera Inspiracją dla Współczesnej Bioetyki”.

Do grona zwolenników dzieła Schweitzera dołączył w tym okresie kolejny pracownik naukowy Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu – mgr Marcin Cybulski, który wzbogacił grono miłośników

nie tylko zapalem, ale także memorabiliami powiazanymi z postacią i dziełem Doktora. W jego zbiorach kolekcjonerskich znajduje się w tej chwili ponad 100 eksponatów - pozycji filatelistycznych, książkowych, fotograficznych oraz prasowych. W porozumieniu z Działem Promocji Uniwersytetu Medycznego planowana jest wystawa zgromadzonych zbiorów, są również plany stworzenia polskojęzycznego serwisu internetowego poświęconego Albertowi Schweitzerowi.

Latem 2008 roku mgr Marcin Cybulski przemierzył alzacki szlak śladami Alberta Schweitzera, odwiedzając Strassbourg, Colmar, Kaysersberg i Günsbach.

„Życie i Dzieło Alberta Schweitzera Inspiracją dla Współczesnej Bioetyki” - Spis treści

dr Bogusław Stelcer – Przedmowa

Świat i człowiek

prof. Henryk Gaertner – Albert Schweitzer w Polsce

dr Jacek Romankow – O zainteresowaniu Albertem Schweitzerem w Poznaniu

dr Horst Peter – Reichardt – Albert Schweitzer w USA

dr Stanisław Antczak – Czarna Afryka w czasach Alberta Schweitzera (1913-1965)

Muzyczne przestrzenie Schweitzera

dr Alina Mądry – Albert Schweitzer - miłośnik czy znawca muzyki

Schweitzer inspiracją bioetyki

dr Bogusław Stelcer – Etyka czci dla życia i filozofia opieki hospicyjnej

lek. Piotr Joachimiak – Etyka Alberta Schweitzera wobec współczesnego człowieka

mgr Wojciech Strzelecki – Myśl i Dzieło Alberta Schweitzera w świetle koncepcji opieki i pomocy

dr Jacek Romankow – „Szacunek dla życia a posłannictwo lekarskie Alberta Schweitzera

Spojrzenie na filozofię kultury i etykę

dr hab. Piotr Orlik – Albert Schweitzer wobec obojętności

dr Tadeusz Gonet – Problem ocen moralnych w etyce normatywnej

mgr Maja Strzelecka – „Myśl i dzieło Alberta Schweitzera jako alternatywa dla ideałów ponowoczesności

dr hab. Jan Wawrzyniak – Albert Schweitzer jako współtwórca etyki środowiskowej

Pamięć o człowieku i jego dziele

mgr Marcin Cybulski - Wizerunek Alberta Schweitzera w zbiorach światowej filatelistyki.

Wybrane streszczenia prac z publikacji „Życie i Dzieło Alberta Schweitzera Inspiracją dla Współczesnej Bioetyki”:

Prof. Henryk Gaertner

Albert Schweitzer w Polsce

Odległość Lambaréné od Polski, długotrwałe i różnorodne trudności polityczne i społeczno-gospodarcze, w tym powojenne przeszkody w kontaktach „Wschód-Zachód”, tłumaczą późne i ograniczone przenikanie myśli i dzieł Schweitzera przez słyną „żelazną kurtynę”. Niniejszy tekst prezentuje historię myśli schweitzerowskiej w Polsce. Za najważniejsze wydarzenia dla polskich miłośników Alberta Schweitzera uznaje się założenie Ogólnopolskiej Sekcji Schweitzerowską w 1975, następnie przekształcenie jej w 1985 roku w samodzielne Polskie Towarzystwo Schweitzerowskie. W 1998 roku problematykę schweitzerowską podjęła też Światowa Akademia Medycyny im. Alberta Schweitzera w Warszawie, powołana przez profesora Kazimierza Imielińskiego na bazie Polskiej Akademii Medycyny. Dziś z wielkim uznaniem podkreśla się rolę Poznania, z takimi pracownikami polskiej nauki jak Jacek Romankow z Uniwersytetu Przyrodniczego, czy też dr Bogusław Stelcer wraz ze współpracownikami z Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu.

Hans – Peter Reichardt

Albert Schweitzer w USA

Autor przypomina kontakty Schweitzera z USA. Podczas II Wojny Światowej powstała w 1940 roku Fundacja im. Alberta Schweitzera rozpoczęła finansowe wsparcie szpitala w dżungli Lambaréné, pozbawionego pomocy krajów europejskich. Mimo początkowych zastrzeżeń wobec USA, 74-letni Schweitzer odwiedził je w 1949 roku, jako wykładowca na jubileusz dwustulecia urodzin Goethego w Aspen (Colorado). Jego wizyty w innych miastach amerykańskich, osobiste i towarzyskie znajomości doprowadziły do dalszego duchowego i materialnego poparcia dla myśli i dzieła Schweitzera.

Stanisław Antczak

Czarna Afryka w czasach Alberta Schweitzera (1913-1965)

Tekst opisuje sytuację ekonomiczno-polityczną w Afryce w czasach Alberta Schweitzera. W latach 1913-1965 w Czarnej Afryce przypadł okres apogeum epoki kolonialnej i jej upadku.

W latach osiemdziesiątych XIX wieku mocarstwa europejskie dokonały podboju i podziału Afryki, na długie lata określając reguły funkcjonowania narodów i społeczności lokalnych. Rządy europejskie w Afryce przyczyniły się do wielu nieszczęść wśród miejscowej ludności, między innymi wzrostu umieralności Afrykanów na śpiączkę, wyniszczenia kultur, czy też alkoholizmu. Rządy kolonialne przyniosły miejscowym społecznościom jednak także pewne korzyści: zbudowano sieć kolejową, propagowano nowoczesne metody gospodarowania w rolnictwie i hodowli bydła, położono podstawy pod rozwój szkolnictwa. Pod rządami kolonialnymi przetrwało wiele tradycyjnych instytucji afrykańskich – model rodziny oparty na zasadzie wspólnotowej, czy uprawianie czarnej magii. Do zaniku wielu miejscowych tradycji przyczyniła się gwałtowna urbanizacja po II wojnie światowej. Wojna spowodowała także zanik prestiżu mocarstw europejskich i upadek imperiów kolonialnych, prowadząc państwa afrykańskich do niepodległości.

Bogusław Stelcer

Etyka czci dla życia i filozofia opieki hospicyjnej

Albert Schweitzer sformułował system etyczny czci dla życia. Pragnął zarazem żyć według niego, by wskazać jego praktyczny i do głębi ludzki wymiar. Rozwinięcie etyki czci dla życia pociąga konieczność przemyślenia stosunku do siebie i otaczającego świata. Schweitzer niejednokrotnie okazywał głęboką wrażliwość na ból i cierpienie, walce, z którymi poświęcił swe życie. Hospicjum jako dom dla chorych, umierających jest miejscem przepełnionym głęboką zadumą nad sensem życia. Ruch hospicyjny kroczący drogą łagodzenia cierpień domaga się uszanowania godności człowieka do kresu jego życia.

Wojciech Strzelecki

Myśl i Dzieło Alberta Schweitzera w świetle koncepcji opieki i pomocy

Albert Schweitzer należy do postaci, które wywarły znamieny wpływ na rozwój myśli humanistycznej, swoich czasów, jak i myśli współczesnej. Z jednej strony - przez nielicznych - wciąż przypominany i cytowany, przez wielu autorów odkrywany na nowo, z drugiej przez większość nieznanymi, czy zapomnianymi. Nie da się ukryć, iż Wielki Doktor jest jednym z głównych bohaterów rozwoju myśli humanistycznej. Myśli Schweitzera odnaleźć można we współczesnych koncepcjach opieki pomocy. Zarówno w swoich książkach, jak i w pracy na rzecz ludzi podkreślał znaczenie etyki czci dla życia, wprowadzał elementy opieki nad umierającymi, obserwował i podkreślał znaczenie czynników psychologicznych w procesie leczenia, potrzebę wykorzystania i rozwijania umiejętności społecznych – takich jak empatia, emocjonalne wsparcie, prawidłowa komunikacja z pacjentem.

Piotr Orlik

Albert Schweitzer wobec obojętności

Albert Schweitzer w wydanym w 1923 roku dziele *Kulturphilosophie* krytycznie ocenia stan kultury europejskiej początku XX wieku. Diagnozowana przez Schweitzera obojętność człowieka nowoczesnego zrekonstruowana została w pięciu aspektach. Na indyferencję składa się: (1) obojętność wobec natury; (2) obojętność wobec tego, co nie dotyczy własnej aktywności zawodowej; (3) obojętność wobec samego siebie; (4) obojętność w relacjach międzyludzkich; (5) obojętność jako rezygnacja z odpowiedzialności za innych na rzecz instytucji. Działalność i twórczość Schweitzera zinterpretowana została w artykule jako próba przekraczania wskazanych wymiarów obojętności.

Tadeusz Gonet

Problem ocen moralnych w etyce normatywnej

W etyce normatywnej ludzkie czyny oraz ich motywy i skutki mogą być oceniane jako w określonym stopniu moralnie słuszne lub niesłuszne w oparciu o trzy istotnie różniące się między sobą stanowiska aksjologiczne: (1) monizmu; (2) dualizmu; (3) relatywizmu etycznego. Zgodnie z założeniem monizmu etycznego oceny moralne są efektem ujmowania ludzkich czynów oraz ich motywów i skutków przez pryzmat odpowiednich do ich natury wartości etycznych i norm moralnych. Dualizm etyczny zaś zakłada, iż oceny moralne nie powinny odnosić się do czynów oraz ich skutków i motywów jako takich, lecz jedynie do ich aspektów moralnych. Z kolei relatywizm etyczny, uzależniając sens wartości etycznych i ich szczegółowych eksplikacji od takich lub innych potrzeb jednostek i grup ludzkich, rysuje się jako stanowisko w zasadzie amoralne. Za najbardziej racjonalną i etycznie zasadną uznaje autor koncepcję dualizmu etycznego, ponieważ przedmiotem ocen moralnych czyni ona nie "nagie fakty", które – *mutatis mutandis* - ze swej istoty są moralnie neutralne, lecz wyłącznie ich różnorodne aspekty moralne; czyni to zaś w oparciu o odpowiednie uniwersalne wartości etyczne i normy moralne.

Maja Strzelecka

Myśl i dzieło Alberta Schweitzera jako alternatywa dla ideałów ponowoczesności

Artykuł mówi o schweitzerowskiej idei czci dla życia jako alternatywie dla ponowoczesnych wzorców działania. Albert Schweitzer przeciwstawiał się pustce egzystencjalnej oraz podporządkowywaniu się powszechnie uznanym wzorcom myślenia, narzucanym przez wszelkiego typu organizacje. Proponował drogę myślenia indywidualnego, opartego na głęboko

moralnym, humanitarnym przesłaniu- czynienia dobra w stosunku do życia, które -tak, jak i my - chce żyć. Wybór drogi życiowej opartej na poświęceniu jest trudny, rodzi opór otoczenia – nie działamy przecież zgodnie z dobrze znanym, bezpiecznym standardem. Dzisiejsze czasy pokazują, jak sceptycyzm i korzystanie z narzuconych wzorców wpływają na zubożenie człowieka, a nawet rozpad tożsamości. Tożsamość ponowoczesna nie rozróżnia dobra i zła, jest schizoidalna, częściowo nawet wirtualna. Życie zgodne z przesłaniem Alberta Schweitzera, kształtowanie siebie oparte na głębokiej refleksji i poświęceniu jest ratunkiem przed dopasowaniem do ponowoczesnych reguł gry.

Marcin Cybulski

Wizerunek Alberta Schweitzera w zbiorach światowej filatelistyki.

Tekst wraz z częścią graficzną prezentuje światowe walory filatelistyczne z kolekcji autora, ukazujące wizerunek i dzieło Alberta Schweitzera. Publikacja stanowi tematyczne podsumowanie ostatnich 60 lat pocztowego kolekcjonerstwa.

Kontakt:

dr Bogusław Stelcer

stelcer@ump.edu.pl

mgr Wojciech Strzelecki

wojciech.strzelecki@interia.pl

mgr Marcin Cybulski

cybulski@ump.edu.pl

Zakład Psychologii Klinicznej

Uniwersytet Medyczny w Poznaniu

ul. Smoluchowskiego 11

60-179 Poznań

Polska